

**ҚОЖА АХМЕТ ЯСАУИ АТЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАЗАҚ - ТҮРІК
УНИВЕРСИТЕТІ**

СТОМАТОЛОГИЯ ФАКУЛЬТЕТІ

ФУНДАМЕНТАЛДЫ МЕДИЦИНАЛЫҚ ҒЫЛЫМДАР КАФЕДРАСЫ

**6В10156 - «Стоматология» білім беру бағдарламасы
ZAP 5220 «ЗЕРТТЕУ ӘДІСТЕРІ ЖӘНЕ ПРЕЗЕНТАЦИЯ» пәні**

Лектор: PhD, аға оқытушы Нұрдинов Нұрсұлтан Сейсенбайұлы

№7 Лекция тақырыбы: Аралас зерттеулер және олардың әдіснамасы.

Лекцияның оқыту нәтижелері:

ПОН 2 - ғылыми-зерттеу қызметінің мәні және оны медицина мен денсаулық сақтауда жүзеге асырудың ерекшеліктері туралы білімді қалыптастырады.

ПОН 3 - кәсіби қызмет саласындағы ғылыми зерттеулердің перспективалық бағыттарын талдайды, зерттеу тақырыбы бойынша отандық және шетелдік тәжірибені қоса алғанда, ғылыми зерттеу бағдарламасын әзірлеу дағдыларын меңгереді, жоспарланған зерттеудің ғылыми гипотезаларын, өзектілігі мен ғылыми жаңалығын тұжырымдайды.

ПОН 4 - алынған нәтижелерді түсіндіреді, ғылыми тұжырымдар мен ғылыми ережелерді тұжырымдайды, алынған деректерді баспа ғылыми басылымдарында, сондай-ақ ауызша баяндамалар мен мультимедиялық презентацияларда баяндайды.

Лекцияның мазмұны:

Сапалы (немесе квалитативті) зерттеу-бұл әртүрлі ғылыми зерттеулердің көп мөлшерін қамтитын ғылыми зерттеу түрі, әдістемелік тәсілдер жеке тұлғаның да, жалпы топтың да әлеуметтік шындығын түсінуге және сипаттауға бағытталған.

Зерттеушілер бұл ғылыми тәсілді адамдардың мінез-құлқын, сезімдерін, тәжірибесін, білімін, мотивтерін, құндылықтарын, топтық нормаларын, яғни өмірдің әлеуметтік жағының "өзегінде" не жатқанын зерттеу үшін қолданады.

Әр түрлі шетелдік авторлар сапалы зерттеулерді жіктеу мәселесіне әр түрлі көзқараспен қарайды. Улановский А. М., айқындық пен сенімділікті арттыру үшін нақты әдістерді, жалпы стратегияларды, бастапқы теорияларды және сапалы зерттеулердің нақты процедураларын ажыратуды ұсынды. Тиісінше оларға сапалы Әдістеменің өзіндік деңгейлері ұсынылды:

1) сапалы зерттеу теориялары – бұл зерттеудің нақты түрлеріне сүйенетін әртүрлі теориялар, бағыттар, дәстүрлер. Бұған мысал ретінде феноменология, герменевтика, нарратология, психобиография және т. б.;

2) сапалы зерттеу стратегиялары – бұл зерттеуді жүргізудің дизайны, принциптері және жалпы нысаны (феноменологиялық, герменевтикалық, нарративтік, өмірбаяндық және т. б.);

3) сапалы зерттеу әдістері-деректерді жинау әдістері (сұхбат, фокус-топ, бақылау, құжаттарды, мұрағат материалдарын талдау және т. б.);

4) сапалы зерттеу рәсімдері – бұл деректерді талдаудың тәсілдері мен кезеңдері (кодтау, санаттау, кластерлеу, топтастыру және т.б.).

Сапалық зерттеулердің сандық зерттеулерге қарағанда бірқатар артықшылықтары бар. Осындай артықшылықтардың бірі – зерттеуге қатысушыларға өз сөздерімен жауап беруге мүмкіндік беретін ашық сұрақтар (яғни жауап нұсқалары жоқ сұрақтар), ал зерттеушіге тек ауызша ғана емес, сонымен қатар вербалды емес қарым-қатынасты қабылдауға және жауап беруге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, сапалы зерттеулер зерттелетін құбылыс туралы тереңірек мәліметтер алуға мүмкіндік береді, оны алу мүмкін емес сандық зерттеу әдістері.

Сапалы зерттеулер кейде өлшеуге, қайта есептеуге және тексеруге болмайтын нәтижелердің жарамдылығы нашар деп сынға алынады. Дегенмен, сапалы зерттеулердегі жарамдылық басқа жолдармен қамтамасыз етіледі. Атап айтқанда, деректерді жинау және талдау әдістерін қолданудың орындылығы мен негізділігі, іріктеуді қалыптастыру, олардың зерттелетін мәселеге сәйкестігі, талдау, нәтижелер мен қорытындылардың реттілігі. Сонымен қатар, нәтижелердің жарамдылығын жақсартудың қосымша жолдары бар, сапалы зерттеу, мысалы, деректерді триангуляциялау (triangulation), зерттелетін тұлғалардың кері байланысы (participants validation, reciprocity), белгілі бір халықаралық критерийлерге сәйкес деректер есебі және стандарттар. Триангуляция дегеніміз-деректерді жинау мен талдаудың әртүрлі тәсілдерінің үйлесімі бір-біріне қайшы келмейді және құрылған гипотезаны растайды. Зерттелетін тұлғалардың кері байланысы деректерге негізделген теорияның осы деректерді берген адамдардың шындығын қаншалықты көрсететінін білуге мүмкіндік береді. Сапалы

зерттеуді сипаттау критерийлерін қолдану нәтижелерді ұсынуды және оларды ғылыми журналдармен бағалауды біріздендіруге мүмкіндік береді.

Соңғы 20 жылда бір-бірін толықтыруға және бірегей нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік беретін аралас зерттеулер (mixed methods studies) деп аталатын сапалық және сандық зерттеулердің үйлесімі барған сайын танымал бола бастады. Деректерді жинау мен талдаудың сапалық және сандық әдістерінің жиынтығы әр түрлі модельдерде (кесте 1).

Кесте 1

Сандық зерттеулердің сапалық зерттеулермен үйлесу моделі

(1) сапалы – САНДЫҚ	(2) САНДЫҚ – сапалы
(3) сандық – САПАЛЫ	(4) САПАЛЫ – сандық

(1) Шағын сапалы зерттеу үлкен сандық зерттеу жүргізер алдында пилоттық зерттеу ретінде орындалады (бұл сауалнаманы әзірлеуге көмектесуі мүмкін);

(2) Үлкен сандық зерттеу аурудың таралуы мен инциденттілігін зерттеу мақсатында жүргізіледі, мысалы АИТВ/ЖИТС. Содан кейін АИТВ оқиғасы мен таралуының себебін түсінуге көмектесетін шағын сапалы зерттеу жүргізіледі/ЖИТС өсуде;

(3) Шағын сандық зерттеу жүргізу кезінде қандай құбылысқа шоғырлану керектігін түсіну үшін, яғни зерттеу тақырыбын анықтау үшін шағын сандық зерттеу жүргізіледі;

(4) Үлкен сапалы зерттеу бір уақытта бірнеше факторларды анықтайды, содан кейін шағын сандық зерттеу олардың зерттелетін құбылысқа жеке немесе барлығы бірге әсер ететінін тексереді.

Осылайша, сапалы зерттеу-бұл өздігінен де, сандық зерттеумен де жүзеге асырылуы мүмкін Ғылыми зерттеудің түрі. Сапалы зерттеудің кемшіліктеріне қарамастан, ғылыми зерттеудің бұл түрі әлі де бірегей және сандық зерттеу әдістерімен қол жеткізілмейтін психология мен денсаулық сақтаудағы ғылыми мәселелерді шешуге мүмкіндік береді.

Оқытудың техникалық құралдары: ноутбук, компьютер, проектор.

Оқытудың әдістері мен түрлері: топпен негізделген оқу (TBL), басқа студенттердің көмегімен оқу (PAL).

Тапсырмалар (сұрақтар):

1. Гибридті зерттеуді алғаш рет кім ұсынды?
2. Аралас зерттеулердің «жағдай-бақылау» түрлі зерттеуден артықшылығы қандай?
3. Аралас зерттеудің ерекшелігі неде?
4. Аралас зерттеудің артықшылығын атаңыз.
5. Аралас зерттеудің кемшілігін атаңыз.
6. Жағдай-когорта деген не?
7. «Жағдай-когортаның» дәстүрлі «жағдай-когорта» мен «жағдай-бақылаудан» айырмашылығы не?
8. Аралас зерттеулер қандай жағдайларда өткізіледі?
9. Интернет-ресурстарын қолдана отырып, әлемдегі соңғы 5 жылда жүргізілген аралас зерттеулерге бірнеше мысал келтіріңіз.
10. Интернет-ресурстарын қолдана отырып, Қазақстандағы соңғы 5 жылда жүргізілген аралас зерттеулерге бірнеше мысал келтіріңіз.

ОБӨЖ тапсырмалары: Аралас зерттеулер және олардың әдіснамасы.

БӨЖ тапсырмалары: Зерттеулерінен алынған қорытындыларды сипаттау.

Әдебиет:

Негізгі әдебиеттер:

1. Клиникалық медицинадағы және қоғамдық денсаулық сақтауда ғылыми зерттеулердің негізгі түрлері: жоспарлау, іріктемені есептеу және мәліметтерді талдау. Оқу құралы. 2017. Г.О. Нускабаева, М.Б. Жунисова, К.Ж. Садыкова, А.М.Гржибовский.

2. Академиялық адалдық және ғылыми-зерттеу жұмысын жазу техникасы. Оқу-әдістемелік құрал. 2020. С.М. Сапина, Б.Б.Динаева.

Электронды ресурстар:

3.Жоғары мектеп педагогикасы. Оқу құралы. 2020. Қ.Қ. Шалғынбаева, Н.П. Албытова, Т.С.Сламбекова. https://elib.kz/ru/search/read_book/1026/